

Opgaver 1288-1536

Køge i Middelalderen – Et undervisningsforløb til 6. årgang

“Køge i Middelalderen” kan alt efter temperament fungere som et supplement til undervisningen i middelalderen eller som decideret grundbog. I nedenstående undervisningsforløb er bogen blevet benyttet som grundbog, og andet materiale er blevet inddraget for at perspektivere det lokalhistoriske stof til dels den “store” scene og dels for at integrere kanonpunkter og anden relevant danmarkshistorie fra perioden. En fælles overordnet problemformulering for samtlige lektioner kan derfor lyde: Hvilken indflydelse har nationale begivenheder haft på lokalhistorien og hvilke spor kan findes i Køge?! Generelt kan eleverne sammen med deres læselektie også blive bedt om at formulere 4-5 spørgsmål til det læste. Deres spørgsmål kan således fungeret som en del af den lærerstyrede gennemgang af kapitlerne. Der er dog stadig ord og vendinger, som kan tåle en forklaring. Eksempler på spørgsmål er givet til de første lektioner. Til kapitlerne om tro giver det nok sig selv, hvilke ord, som kræver forklaring. Undervisningsgangene henviser til dobbeltlektioner og det må derfor anbefales, at der benyttes 10-12 uger på projektet. Klasseundervisningen bør om muligt suppleres med byvandring eller museumsforløb osv. !!

1. Hvad er middelalderen?: Eleverne brainstormer først i et lille kvarter. Mange kender til pesten og korstog. Derudover er deres viden begrænset. Powerpointet om middelalderen vises. Efterfølgende deles eleverne ud i mindre grupper, hvor de noterer alt ned, hvad de kan huske. Fælles opsamling i klassen. !
2. De tre indledende kapitler har været læst som lektie, og teksten skal gennemgås. Overvej spørgsmål som: Hvad er klostre? Hvad betyder det at leve et fromt liv? Lad eleverne kort notere ned, hvad de eventuelt kan genkende på tegningen s. 8-9. Dernæst kan eleverne tyde egennavnene på Resens atlas på s. 11. Bemærk at teksten er forstørret på s. 13. Det er en god øvelse at kopiere og forstørre kortet til eleverne, så de kan viderebearbejde det med nutidens gader. Efterfølgende læses kapitlet om Kongens Købstad samt kapitel 6, Magtens mænd Magtforholdene i middelalderen gennemgås ved at benytte historiefagt.dk – [Blodbadet i Roskilde](#) samt kildeopgaverne om fejder her fra siden. !
3. Arbejdet med magtforholdene fortsætter. Lav <http://www.historiefaget.dk/personer/k-l-m/margrete-1/> samt <http://www.historiefaget.dk/emner/nordisk-samarbejde/kalmarunionen>. Hvis tiden er knap må eleverne lave noget som hjemmearbejde. !
4. De to næste kapitler, Byen på stranden og skibstrafik på Øresund, er læst som lektie og gennemgås. Ved gennemgangen arbejdes der især med billedanalyser. Husk også at inddrage illustrationer fra de foregående sider. Især kalkmaleriet på s. 17 bør inddrages. Hiv fat i kildekritikken hvad angår billedanalyse. Overvej at stille spørgsmål til forståelsen af visse ord. Her tænkes særligt på s. 20, hvor der står, at klosteret i Sorø havde pant i jorden. Hvad vil det sige? Hvad betyder dræning og hvad er en mole? Hvorfor var det vigtigt for Køge at have en havn? Katolikker bliver nævnt på s. 24. Vær sikker på, at eleverne ved hvad det er. Kapitlet om Lov og ret læses i fællesskab. [Elevopgaver – Middelalder – lov og ret](#) løses. Mest hensigtsmæssigt i grupper. !

5. Arbejdet om lov og straf fortsætter. I denne dobbeltlektion inddrages den anden kildeopgave her fra siden. Hvorfor og hvad mon det betød, at visse borgere havde nogle særlige rettigheder? Hvad tænker elverne om straffemetoderne? Og hvilke forbrydelser mon medførte dødsstraf? Inddrag eventuelt Sjællandske Lov. !

6. Hverdagsliv i Middelalderen er næste hovedoverskrift: Eleverne har læst kapitel 9 om Byens borgere samt 10 om Torvet hjemme. En række håndværk nævnes på s. 33. Kender eleverne dem alle? Hvilke håndværk kan eleverne genkende på illustrationen s. 34? Tal om børneliv i Middelalderen. Hvorfor mon der blev handlet på torvet netop onsdag og lørdag? Mon disse dage stadig er indkøbsdage i nutidens familier? Klassen inddrages i to store grupper, som igen splittes op i mindre grupper. I den ene hovedgruppe arbejder eleverne med [hverdagen i Middelalderen](#). I den anden hovedgruppe arbejder eleverne med [sygdomme](#). I pads eller computere er altså nødvendige. Efterfølgende fremlægger eleverne for hinanden og læreren skriver relevante informationer på tavlen. Er der noget som kan have foregået i f.eks. Køge?!

7. Kapitel 11 om Gilder og lav er læst og det er på tide at tage fat på [Hansestæderne!](#)

8. Middelalderens tro er en større omgang og bør splittes op over to gange. Til denne dobbeltlektion læses kapitel 12 og 13. Der bør tages fat på et sammenligningsnotat mellem katolikker og protestanter, så eleverne begynder af få en forståelse for de to store retninger indenfor kristendommen. I grupper løses [opgaverne fra DR Skole!](#)

9. Bogens sidste kapitler er læst og skal gennemgås. Arbejdet med katolikker og protestanter fortsætter, og reformationen skal inddrages. [Opgaverne om reformationen på historiefaget.dk](#) laves. Eventuelt kan der vises uddrag fra filmen om Martin Luther. I særdeleshed scenerne fra Martin Luthers rejse til Rom kan være en øjeåbner for at eleverne kommer til at forstå reformatorens kritik. Er tiden til det, bør man indledningsvis bearbejde Blodbadet i Stockholm samt Grevens fejde.

10. Tiden er inde til en evaluering. En dobbeltlektion eller eventuelt to bør bruges til at eleverne samler op. Bogens kapitler støvsuges gruppevis for årstal og begivenheder, og eleverne sætter tingene ind på en tidslinje. Husk at der skal suppleres med alt det øvrige materiale. Kan eleverne se en sammenhæng mellem det lokalhistoriske og danmarkshistoriske? Udpeg eksempler og tal med eleverne om udvalgte nedslagspunkter. !

Middelalderens fejder

En trætte. Det må da være noget med at være træt. Nej, bestemt ikke, men et underligt ord er det. For at gøre det mærkeligere, så prøv med den middelalderlige stavemåde: Træthæ. Prøv det i en kontekst, hvor det bliver endnu mere gak: ”have I beesk nid og trætte i eders hierter, da roser eder ikke.” Sig den sætning højt 3 gange, og du er parat til at udstede fejdebrev til dine fjender og møde dem på galgebakke til kamp om skønjomfruernes hjerter. Velkommen til middelalderens fejder.

Yppe kiv, trætter, tvister, stridigheder og fejder. I middelalderen var der adskillige af den slags ord. Ord som i bund i grund dækker over det samme. Nemlig at blive godt og grundigt uvenner, skændes og på den baggrund nærmest bekrige hinanden på den ene eller anden måde. Fejderne kender vi i høj grad fra folkeviser og de islandske sagaer. I disse fortællinger går det ofte vildt for sig. Mord og afhuggede

lemmer var en almindelig måde at klare personlige eller familiære stridigheder på, hvis vi skal tage viserne og sagaer for gode varer. Mon vi kan det? Det skal vi prøve at finde ud af i nedenstående.

Årsager til fejderne

I dag bliver vi også uvenner. I skolegården klarer I elever det heldigvis oftest selv, men indimellem er det sikkert nødvendigt med lidt indblanding fra en lærer. Læreren kommer på den led til at være en mægler. Når man i andre dele af det moderne samfund kommer i strid, søger man en mægler. Enten i form af en mægler ved en domstol eller hvis det går helt galt, en dommer for at klare en lovmæssig tvist. Ved domstolene er det især tvister om ejendomsspørgsmål, som bliver klaret. Historien har ikke ændret sig meget. Også i middelalderen var ejendomsspørgsmål den hyppigste årsag til at familier kom i strid. Brudte ægteskabsløfter eller andre brudte løfter var andre årsager.

En kendt dansk fejde

I Danmark var der adskillige fejder. Den bedst beskrevne og en af de mere voldelige stod mellem adelsfamilien Rosenkrantz på den ene side og biskoppen af Aarhus, Jens Iversen, på den anden. Banen var kridtet op til fejde i midten af 1400-tallet. Kampen stod om retten til jord, kirker og klostre. Det var meget mere end en almindelig fejde. Denne handlede lige så meget om kirkens magt. Fejden blev lang. Flere år tog det med mord og regulære kampe i Aarhus' gader før der blev fundet en sejrherre. Kongen holdt med Rosenkrantz, og biskoppen og dermed kirken tabte.

Ære og fejdebrev

Fejder var især adelsfamiliernes måde at klare problemerne på. Adelsfolkene var ærekære mænd. Var man blevet fornærmet, ville man have oprejsning. Havde man fået stjålet noget, ville man ikke blot have tyvegods tilbage igen. Man ville have oprejsning. Et lille pudsigt eksempel på det, finder man i Køge. I februar 1293 havde Jacob Katrines fra Køge ikke mere brænde. Hvad gør man så? Køgeborgeren Jacob begik skovhugst. Han huggede brænde af en eg fra roskildebiskoppens skov. Taget på fersk gerning, var der ingen nåde for Jacob. Vinter og kulde til trods, måtte han bringe tyvegods tilbage. Biskoppen gav ham 15 dage til at bringe tømmere tilbage igen samt få egen til at se ud som før. Om det lykkedes eller ej for Jacob Katrines fremgår ikke af kilderne. Hvis det ikke var lykkedes ville han have været kommet i "bad standing" hos biskoppen. Biskoppen kunne med domstolen i ryggen sende et fejdebrev til Jacob. Et fejdebrev var nogenlunde det samme som en krigserklæring, hvor man ifølge loven havde et døgnns frist inden fejdehandlingerne kunne begynde. I Jacobs tilfælde ville der have været gjort kort proces: Af med hans hoved.

Fejdernes ophør

Det kan diskuteres (og det skal I i anden opgave) om fejder stadig er en del af vores samtid. I middelalderlig forstand eksisterer fejder dog ikke mere. Det er den almindelige opfattelse blandt historikere, at fejder som problemknuseren ophørte i løbet af 1500-tallet efter Reformationen i 1536. Årsagen til ophøret er ganske klar. Adelen kunne bruge fejden til opnå oprejsning og hævn. Især det sidste, hævnen, var vigtig til at bibeholde frygten hos andre. Efter Reformationen blev kongen den mægtigste mand. Adelen kom langsomt til at stå i skyggen af ham. Kongen lavede nye love og de love gjorde, at domstolene kom til at afløse fejderne.

Anvendt litteratur:

Diplomatarium Danicum 2:4, nr. 97

Netterstrøm, Jeppe Büchert: *Fejde og magt i senmiddelalderen. Rosenkrantzernes fejde med biskop Jens Iversen og Lage Brok 1454-1475*. Udg. af Landbohistorisk Selskab 2011.

Poulsen, Bjørn og Netterstrøm, Jeppe Büchert: *Feud in Medieval and Early Modern Europe*. Aarhus Universitetsforlag 2008.

Elevopgaver

Kildeopgave 1: Fejder i Køge (6. – 7. klasse)

Den 23. juni 1341 havde den danske konge fået nok. En af kong Valdemars undersåtter havde fået problemer i den tyske hansestad Stralsund. Det blev ikke sidste gang, at køgenseren Henneke Saksesen fik problemer med borgerne i den indflydelsesrige hansestad. Hvad mon alt det her drejede sig om, og hvad er det med denne her Henneke, som i hvert fald måtte have både konge og riddere til at redde kastanjerne ud af ilden for sig?

1. Læs de to nedenstående kilder i grupper med tre til fire elever. Sproget er vanskeligt, så hjælp hinanden.
2. Hvilke slags kilder er der tale om?
3. Hvad ved du om personen Henneke Saksesen efter gennemlæsningen? Noter alle fakta.
4. Lav en lille undersøgelse om byen Stralsund på internettet og læs s....om Handel. Hvorfor tror du, at Henneke Saksesen og Køge havde kontakt med Stralsund?
5. Hvordan blev Hennekes fejde med borgerne i Stralsund løst og hvordan passer det med du her har læst om fejder?
6. Overvej til sidst, hvorfor Henneke Saksesen er så vigtig, at både kongen og ridderen til Valløgård hjælper ham.

Kilde 1.

Køge, 23. juni 1341

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge og Estlands hertug, til de gode og hæderlige mænd, vore med Kristus elskede rådmænd i Stralsund, kærlighed og fremgang med hilsen i Herren. I skal vide, at vor marsk, herr Frederiks svend Pertze offentligt i nærværelse af os erklærede, at Henneke Saksesen, indbygger i Køge, intet har at gøre med den hest, angående hvilken han anklages hos Eder, men at samme vor marsk var ophavsmand til, at nævnte hest blev taget. Derfor beder vi Eder nu indtrængende om, at I lader nævnte Henneke være fri for tiltale. Men hvis nogen yderligere vil anklage omtalte Henneke for nævnte hest, skal han give møde sammen med ham for os, og vi vil lade ham vederfares, hvad der er ret, af denne. Givet Roskilde lørdagen næst før St. Hans' dag under vort sekret.

Kilde 3.

Køge, 12. januar 1360 Oversættelse, Dansk

Bo kaldet Falk, ridder, til de forstandige mænd og agtværdige herrer borgmestre og rådmænd i Stralsund hilsen med alles frelser. Jeg erklærer med dette brevets ordlyd over for Eder, gode mænd, samt over for alle andre, hvem det vedkommer eller vil kunne vedkomme, at Henneke Skytte, min svend, ikke er skyldig, men aldeles uskyldig i den sag eller de sager, hvilken eller hvilke en vis Helmeke Snichewind, Eders medborger i Stralsund, nu fornylig har rejst mod ham i Eders nærværelse, særligt fordi fornævnte Henneke og Helmeke på bedste måde blev forliget i min og mange gode mænds nærværelse på min gård Vallø på den tid, da samme Helmeke havde ophold hos os i Køge som gæst, idet enhver uenighed eller ethvert fjendskab aldeles blev bragt ud af verden, ryddet af vejen og udjævnet, såfremt et sådant var opstået mellem dem indtil den dag; og hver af dem lovede ligeledes gensidigt den anden sikkerhed og venskab. Og til tegn på denne erklæring er mit segl sammen med segl tilhørende de gode mænd herr Jakob, præst og sognepræst ved kirken i Vallø, og Oluf Pedersen Lunge, væbner, der var til stede ved det forlig, der blev sluttet mellem de to fornævnte, og som sammen

med mig afgiver erklæring om alt det ovenanførte, hængt under dette brev. Givet i det Herrens år 1360 søndagen inden ottendedagen efter helligtrekongersdag.

Kildeopgave 2: Fejder i fortid, nutid og fremtid (7. klasse)

1. Læs de nedenstående kilder.
2. Hvad handler de hver især om?
3. Sammenlign indholdet med jeres viden om fejder i middelalderen. Kan I se lighedspunkter?
4. Hvorfor tror I, at man stadig har problemer med voldelige sammenstød?
5. Kan I komme med andre eksempler fra historien på, om man har løst problemer på en fejde-lignende måde?
6. I et demokrati som vores fungerer det ikke med private fejder. Hvad kan man gøre, når man rager uklar med en anden person for at undgå disse episoder i fremtiden?

<http://politiken.dk/indland/ECE124258/pakistanere-rystede-over-skuddrab/>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/33482:Danmark-Livstid-til-far-for-at-beordre-aeresdrab>

<http://politiken.dk/indland/ECE1172315/politiet-haevn-og-aeresbegreber-driver-bandekrig/>

Handel

Danmark var i middelalderen et land af fiskere. Sådan så en italiener på Danmark i midten af 1400-tallet. Han hed Piccolomini og han var ikke en hr. hvem som helst. I 1458 blev han gjort til pave med navnet Pius 2. Piccolomini mente, at Danmark kun kunne bruges til en ting. Og det var at købe fisk fra. Fisk var som bekendt en vigtig vare fra katolikkerne, som kun måtte spise fisk i fastetiden. Alligevel var det ikke det bedste ry i verden at få for Danmark. Piccolomini lavede sin undersøgelser om Danmark (som han for øvrigt mente lå ved verdens ende), fordi han skulle finde ud af om Danmark kunne levere riddere og soldater til korstogene. Danmark formår intet uden for det hjemlige område. Økonomien er baseret på fiskeri og kan derfor ikke bidrage finansielt i krigene mod tyrkerne, noterede Piccolomini sig.

Senere skrev Piccolomini, at Danmark var en så fjerntliggende provins, at de ikke kan sende soldater, og da landet havde nok i fisk alene, kan det ikke bistå med penge.

Det rygtes ville Danmarks konge gerne lave lidt om på. I 1474 rejste Christian 1 til Italien. Han modtog store gaver og havde også gaver med til. Hvad mon han havde med som gave til paven og de italienske fyrster? Saltede fisk og bergesfisk.

Måske nogle af kongens saltede fisk var fra Køge. Som I har kunne læse jer frem til i bogen var fisk en vigtig handelsvare, men heller ikke den eneste for borgerne i Køge. Hvordan mon man egentlig handlede og ikke mindst med hvem. Det skal I prøve at finde ud af lidt nærmere i nedenstående kildeopgave.

Handel, kildeopgave

Efter at have læst kapitlet om handel i bogen kan disse arbejdsspørgsmål til kilderne bearbejdes:

1. Overvej først og fremmest, hvem afsenderen og modtagerne er.
2. Sproget er indviklet. Læs kilden stille og roligt igennem. Marker ord som du mener er vigtige for indholdet. Snak om ordene i klassen i fællesskab.

3. Borgerne eller bymændene i Køge slipper for at betale en særlig skat til kongen. Hvorfor tror du, at kongen giver borgerne i Køge den mulighed?
4. Hvem er det, at man ikke må handle med uden at have betalt told? Hvem kan de fremmede være. Hvorfor prøver man på forskellige tidspunkter at hindre fremmedes handel i byen. Inddrag her kilde 2.
5. Hvad kan være årsagen til, at man ikke må handle med hvem som helst?
6. Hvilken straf kan man blive idømt og hvordan kan man eventuelt klare frisag?

Køge, 29. juli 1317

Vi gør vitterligt for alle, at vi i ønsket om at visse nærværende brevvisere, bymændene i Køge, en særlig nåde, således som deres mod os beviste tro tjeneste kræver det, erklærer bymændene, hver og een, for helt fri og undtagne at være for at betale den nu pålagte nye skat på følgende betingelser:

- at de ikke på nogen måde må blande deres varer med nogensomhelst af de fremmede
- hvis nogen af de fornævnte bymænd bliver grebet på fersk gerning eller forsøger på vareblanding med de fremmede, skal samme køber, når han således er pågrebet, og hvis han ikke har betalt den nævnte nye told til vor tolder for de varer, have forbrudt sit liv og hele sin hovedlod.
- hvis nogen af bymændene bliver anklaget for en sag af den art af en af vore toldere, skal den samme således anklagede forsvare sig eller rense sig med seks gode bymænd sammesteds og tre af vore mænd og tre troværdige der i omegnen boende bønder, som indsamleren af vor told sammesteds udnævner dertil. Den, der således overbevises, skal vide, at han ved selve denne handling er underkastet den ovenfor nævnte straf.

Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Slagelse i det Herrens år 1317 på St. Olufs dag.

Kilde 2

Køge, 28. marts 1496

Åbent brev fra kong Hans, dateret i Ringsted mandagen efter palmesøndag 1496. Ingen skotske, tyske eller danske købmænd må have deres drenge løbende omkring i Køge eller købstadens landsbyer for at købslå (handle), for det er til skade for byen. Hvem der gør det alligevel vil blive holdt tilbage af borgmesteren og byråder til kongens folk kan komme til byen.

Flere opgaver

Indhold

Tidsfrise

På jagt efter middelalderen i Køge

Køges administration

Fejder

Køge Museum

Byrundtur

Tidsfrise

Når I har læst bogen, kan I fx lave en tidsfrise, hvor I skriver de forskellige begivenheder ind. Tidsfrisen hjælpe med at forstå, hvornår tingene skete, og kan være en stor hjælp i forbindelse med arbejdet med bogen.

I kan evt. udvide frisen i takt med, at I finde ud af mere om Køge i middelalderen eller arbejde med de andre bøger i serien.

På Byarkivets hjemmeside kan I finde flere oplysninger om, hvad der skete i Køge i middelalderen.

På jagt efter middelalderen i Køge

I bogen er der flere eksempler på byens udseende i middelalderen. Prøv at gå på jagt efter huse, gader og andre steder i Køge. Brug evt. bogens kort til at markere, hvor de forskellige steder ligger. Diskuter efterfølgende, om der er forskel på husenes størrelse og udseende.

Tag evt. et kamera med og tag nogle billeder af de huse I finder. Prøv at finde flere oplysninger om husene. I kan fx søge oplysninger på biblioteket, nettet eller på turistkontoret. Lav til sidst en hjemmeside eller en powerpoint-præsentation over det, I har fundet.

Køges administration

Engang var borgmester i Køge. Men hvordan bliver byen styret i dag? Undersøg, hvordan byens administration er opbygget i dag og tegn evt. en pyramide, hvor borgmesteren er i toppen. Hvor i pyramiden er skoleinspektøren, dine forældre og hvor er du placeret?

Prøv også at sammenligne administrationen i dag med renæssancen. Hvordan vælger man borgmesteren og byrådet?

Fejder

Skuespil

Med udgangspunkt i kildeopgaven om fejder, skal I lave en skuespil over fejden mellem de danske riddere og borgerne i Stralsund. Giv hinanden forskellige roller og dramatiser et møde mellem de to grupper. Vi ved jo ikke, hvordan fejden blev løst. Kilderne fortæller kun, at der har været en fejde. Brug jeres fantasi til at finde ud af, hvad der kunne have været sket.

Køge Museum

På Køge Museum kan man se flere spændende ting fra middelalderen. Man kunne arrangere en rundvisning på museet, hvor en af museets folk fortæller om genstandene fra middelalderen. Tag evt. et kamera med på museet og tag billeder af nogle af de udstillede ting. Billederne kan I bruge til tidsfrisen eller til jeres powerpoint-præsentationer.

[Tilbage til top](#)

Byrundtur

Som afslutning på jeres arbejde med bogen kunne det være en idé at arrangere en byrundtur i middelalderens Køge. I kunne fx invitere jeres forældre på en guidet tur i byen, hvor I fortæller om Køge i gamle dage.

Under kongelig beskyttelse

Konger og dronninger 1288-1536

Som købstad stod Køge under den danske konges beskyttelse. Til gengæld betalte byen skat til kongen. Det var kong Erik Menved, der i 1288 bestemte, at byen skulle ligge netop der, hvor den er i dag. I resten af middelalderen havde de skiftende konger og dronninger betydning for livet i Køge. Nogle af dem traf beslutninger om byen, uden at de nogensinde besøgte den. Andre, ved vi, har været i byen.

Byens middelalderlige signet/segl viser, hvad der var vigtigt for Køge. Der er billede af en fra himlen udstrakt hånd, et kors, en krone og en bro. Der er brug for Guds hjælp og kongens beskyttelse, for at handelsbyen med broen kan blomstre.

Erik Menved

Erik Menved var kun 14 år i 1288, da han udstedte det privilegium, der gjorde Køge til en købstad. Det var i virkeligheden hans mor, enkedronning Agnes, der stod i spidsen for regeringen. Hun havde både danske og udenlandske stormænd som rådgivere.

Erik Menveds far var Erik Klipping, som var blevet myrdet i 1286. Allerede Erik Klipping havde indset, at det ville være godt at have en by der, hvor Køge å løber ud i Øresund. For at hjælpe Køges borgere havde han givet dem denne ret: Når de handlede i hans by, Roskilde, skulle de betale samme told, som Roskildes borgere betalte i Køge. Tidligere skulle de betale mere. Samtidig gav han dem ret til at lade deres kvæg græsse på begge sider af Køge å.

Den 17. april 1293 udstedte Erik Menved et kongebrev om, at hans fars bestemmelser stadig gjaldt. Måske var det, fordi godsejeren på Vallø prøvede at få bymændenes kvæg væk fra engene.

Kongen havde ellers kun ret til stranden fra havet og op til det sted, hvor vandet nåede, når det stod højest. Sådan var det overalt i landet: Kongen ejede stranden op til højvandsmærket. Det var her, byen kunne ligge. Det krævede, at vandet blev ledt væk, og at jorden blev drænet. Byen kom dog til at strække sig ind over et område, der var ejet af Sorø kloster.

Den 30. april 1299 gav Erik Menved igen Køge et privilegium. Han gjorde byen til en særlig retskreds, der afgjorde sine egne sager. Alle retssager imod borgere i Køge skulle foregå i byen, og en anklaget måtte ikke få en fremmed til at forsvare sig ved retten. Det ville blive straffet, hvis nogen forsøgte. Den anklagede ville miste sin bolig. Den fremmede forsvarer ville blive ramt af kongens straf, selv hvis det var en af kongens embedsmænd.

På et tidspunkt havde Erik Menved brug for støtte fra sin ven fyrst Wizlav på den nordtyske ø Rügen. Han gav til gengæld fyrst Wizlav hele området omkring Køge i pant – måske for penge og soldater. I 1315 fik Erik Menved byen tilbage. Da havde Wizlav nok fået dækket sine udgifter ved at modtage skat og told, som kongen ellers skulle have haft.

Valdemar Atterdag

I 1343 var Valdemar Atterdag i krig mod holstenerne. Køge blev brændt af, men vi ved ikke, hvor stor en del af byen det var.

Der kom mange fremmede skibe til Køge med handelsvarer, især fra de nordtyske byer. I 1348 bestemte Valdemar Atterdag, at disse "gæster" i Køge skulle betale sammen afgift af deres skibe som byens egne borgere. På den måde kunne Kongen tjene mere, og samtidig beskyttede han byens købmænd mod for hård konkurrence.

I 1352 blev der holdt en riddersturnering på stranden ved Køge. Det har været en stor begivenhed, for den er omtalt i en årbog på latin om, hvad der skete i Danmark i det år.

Dronning Margrete og Erik af Pommern

Dronning Margrete pantsatte Køge til præsterne ved domkirken i Roskilde. De overdrog pantet til biskoppen. I slutningen af november 1397 opholdt dronningen og den unge Kong Erik af Pommern sig i Køge, og et par dage efter fik hun byen tilbage. Så hun har nok betalt, hvad hun skyldte.

Kort efter pantsatte dronningen atter byen, denne gang til Sorø Kloster, men i 1405 betalte hun så meget til Sorø kloster, at byen nu alene var hendes. Erik Menved, som var hendes fars farbror, havde i sin tid aftalt at betale et årligt beløb til klosteret for at råde over noget af dets jord.

I 1411 skrev klosterets abbed, at dronningen havde betalt for "den grund, som Køge ligger på".

Hun havde desuden betalt for, at munkene skulle holde messer for hendes sjæl.

I 1429 købte Erik af Pommern en gård på sydsiden af Vestergade lige inden for Vesterport. Det var dronning Filippa, der sørgede for, at gården blev købt. Den tidligere ejer, som nu var død, hed Aage Steg og var væbner – måske for kongen. Nu solgte hans arvinger gården.

I 1432 gav Erik af Pommern Køges borgere ret til at tilbageholde folk, der skyldte dem penge. Hvis de viste sig i byen, kunne de tvinges til at blive der, indtil de havde betalt, hvad de skyldte.

Christoffer af Bayern

De forskellige konger fra Erik Menveds tid og fremad sørgede for, at Køges stadsret hele tiden blev fornyet og gjort bedre for borgerne og for kongen selv.

I 1441 var det Christoffer af Bayern, der gav byen en ny stadsret. En af bestemmelserne var, at alle, der ville handle i Køge, skulle betale skat ligesom byens borgere. På den anden side var det sådan, at Køges borgere måtte drage rundt og handle frit uden at betale told, dog ikke til sildemarked i Skåne, Dragør eller andre steder.

Hvis en udlænding døde i Køge, skulle arvingerne straks betale 1/10 af arven, som derefter blev delt ligeligt mellem byen og kongen.

Christian 1. og kong Hans

1450 sørgede Christian 1. for, at der bl.a. kom nye bestemmelser om Køges befæstning, som ikke måtte ødelægges. Der stod sådan: "Hvo, som bryder byens planker og værn eller låse fra porte eller bomme, skal bøde kongen 40 mark og byen lige så meget." 40 mark var næsten lige så meget, som man fik i bøde for at dræbe en mand. En okse kostede måske 3 mark.

Langt op i tiden var der ikke noget kloster i Køge; men endelig i 1484 blev der oprettet et gråbrødre kloster i den gård i Vestergade, som Erik af Pommern i sin tid havde købt. Gråbrødrene fik gården af kong Hans. Måske var det kongens mor, enkedronning Dorothea, der ville have, at der skulle være et kloster i Køge. Hun fik paven til at lave en særlig ordning om aflad for folk, der kom i klosterets kirke.

I 1506 bestemte kong Hans, at ingen fremmede måtte handle i landsbyerne rundt om Køge. Bønderne kunne tage ind på torvet i Køge med deres varer, eller handelsfolk fra Køge måtte tage ud på landet efter varerne.

Fra Christian 2. til Grevens Fejde

I 1515 holdt Christian 2. bryllup med mange gæster i København. På vej til og fra hovedstaden overnattede en del af de fornemme folk i Køge. Derved kom kongen til at skylde byen penge.

På den anden side havde Køge ikke betalt sin byskat til kongen i de foregående år, så regnskabet endte sådan, at kongen betalte 284 mark og 5 skilling til byen.

Christian 2. lavede love, der var gode for de danske byer. Han gav borgerne eneret på handel og håndværk. Til gengæld skulle byerne holdes rene. Der skulle fejes foran huse og gårde. Affaldet fra rendestenene skulle samles sammen og køres væk. I Køge og alle andre byer var der både svin, køer og heste, der svinede og lugtede i gader og gårde.

Christian 2. ville tage magten fra de rige og adelige, som derfor gjorde oprør. I 1523 forlod kongen landet for at skaffe sig støtte fra udenlandske fyrster, men Køges borgere håbede, at han ville komme tilbage. Der blev talt om, at han nok ville samle en hær og gå i land ved Køge. Det skete dog ikke.

I de næste 10 år regerede Frederik 1. I 1528 havde bestemte han, at der ikke måtte holdes marked andre steder på Sjælland end i byerne Roskilde og Køge, og han lånte 13.000 mark af byens borgmestre og råd. Da der blev reformation, sikrede kongen sig klosterets rigdomme.

Da Frederik 1. døde, blev der uro i landet, og Grevens Fejde begyndte.

Køge spillede en vigtig rolle som hovedkvarter først for den ene part, så for den anden, mens de belejrede København.

Da krigen var slut, havde Christian 3. magten, og de soldater, der havde tabt krigen, forlod hurtigt København. Mange må være kommet gennem Køge. En af dem var hertug Albrecht af Mecklenburg, som passerede gennem byen sammen med sin hustru.

Den nye konge, Christian 3. indførte reformationen, og de katolske præster, munke og nonner forsvandt. Det var ikke længere middelalder – hverken i Køge eller i Danmark.

Konger i Køges Middelalder

ÅR	KONGE	KOMMENTARER
1259- 1286	Erik 5. Klipping	Gift med Agnes af Brandenburg. Myrdet i Finderup Lade.
1286- 1319	Erik 6. Menved	Født 1274, søn af Erik Klipping og dronning Agnes.
1319- 1326	Christoffer 2.	Søn af Erik Klipping og dronning Agnes. Gift med Eufemia af Pommern.
1326- 1330	Valdemar 3.	Hertug af Slesvig. Af dansk kongeslægt.
1330-	Christoffer 2.	

1332		
1332- 1340		Ingen konge. Danmark pantsat til holstenske grever.
1340- 1375	Valdemar 4. Atterdag	Søn af Christoffer 2. og dronning Eufemia. Gift med Helvig af Slesvig.
1375- 1387	Oluf 2.	Født 1370. Søn af Margrete 1. og Håkon 6. Konge i Norge.
1387- 1412	Margrete 1.	Datter af Valdemar Atterdag og dronning Helvig
1412- 1439	Erik 7. af Pommern	Plejesøn af Margrete 1. Formynder for kong Oluf 2. Gift med Filippa af England.
1440- 1448	Christoffer 3. af Bayern	Søn af Erik af Pommerns søster Katharina af Pommern og hertug Johan af Pfalz. Gift med Dorothea af Brandenburg i 2½ år.
1448- 1481	Christian 1.	Søn af grev Didrik af Oldenburg. Gift med Dorothea af Brandenburg.
1482- 1513	Hans	Søn af Christian 1. og dronning Dorothea. Gift med Christine af Sachsen.
1513- 1523	Christian 2.	Søn af kong Hans og dronning Christine. Gift med Elisabeth af Habsburg.
1523- 1533	Frederik 1.	Søn af Christian 1. og dronning Dorothea. Gift med Anna af Brandenburg.
1533- 1534		Ingen konge. Grevens Fejde 1534-36.
1534- 1559	Christian 3.	Søn af Frederik 1. og dronning Anna.

Helgener

Indhold

Margrete af Højelse

Sankt Anna

Sankt Erasmus

Sankt Gertrud

Sankt Hans. Johannes Døberen

Sankt Jakob

Sankt Katarina af Alexandria

Sankt Nikolaj

Sankt Simon

Jomfru Maria

Jomfru Maria var den vigtigste helgen af alle. Alle mennesker bad til hende, og mange kirker og klostre var indviet til hende. De hed Vor Frue Kirke eller Sankt Maria ligesom klosterkirken i Køge.

Maria var mor til Jesus. Hun fødte ham, og hun stod ved foden af korset, da han blev henrettet. Efter sin død blev hun regnet for himmeldronning. Hun var tæt ved Gud og Jesus og havde nemt ved at bringe folks bønner videre, derfor var hendes kraft større end nogen anden helgens.

Maria havde følt stor smerte, da hendes søn blev korsfæstet. Det var derfor naturligt at bede hende om hjælp, når man havde det ondt. Under en fødsel kunne kvinden bede:

Jomfru Maria, lån mig nøglerne dine,
at jeg kan åbne lænderne mine.

Der var mange bønner til Maria, men den vigtigste var Ave Maria, som blev sagt på latin. Det betyder "vær hilset Maria". Oversat til dansk lyder bønnen sådan:

Vær hilset Maria, fuld af nåde,
Herren er med dig.

Velsignet er du blandt kvinder
og velsignet er dit livs frugt,
Jesus Kristus.

Hellige Maria, Guds moder,
bed for os syndere nu
og i timen for vor død.

Når man bad sit Ave Maria, var det bedst at sige bønnen 150 gange. Efter hver tiende Ave Maria sagde man sit Fadervor. For at holde styr på, hvor langt man var kommet, kunne man bruge en rosenkrans, som er en perlekæde med 15 store og 150 små perler eller med 5 store og 50 små perler.

I bogen om Køge i middelalderen omtales Jomfru Maria på side 40, 42, 45, 49, 52, 56 og 59. Det er i kapitlerne Gilder og lav, Sankt Nicolai Kirke, Sankt Gertruds Kapel og Gråbrødreklosteret.

Navn

Navnet Maria betyder "den skønne". Det kommer af det hebraiske navn Mirjam, og det kan have mange former som Marie, Mary, Mia og Mie.

Maria er nok det mest udbredte pigenavn i den kristne del af verden. I nogle sprog bruges det også som drengenavn, men så bliver det sat sammen med et andet drengenavn, så en dreng fx kan hedde Karl Maria.

I middelalderen var der ikke mange, der ville kalde deres barn for Maria. Det blev nemlig regnet for et helligt navn ligesom Jesus. Man brugte det først hen imod den tid, hvor reformationen ændrede kirken og troen.

Helgendage

I årets løb fejrede den katolske kirke mange fester for Maria, hvor der på

bestemte dage blev holdt særlige messer i alle kirker. På andre dage kunne der være lokale fester for Maria.

Marias navnedag er den 25. marts. Det var den dag, Ærkeenglen Gabriel kom til Maria og fortalte hende, at hun skulle være mor til Guds søn. Dagen kaldes Marias bebudelsesdag.

- Den 8. september var Marias fødselsdag.
- Den 15. august var dagen for Marias himmelfart, hvor hun blev optaget i himlen som himmeldronning.
- Den 2. februar, var der Mariamesse. Den dag var der gået 40 dage, hvor Maria ifølge Det gamle Testamente var uren, efter at hun havde født. Nu var tiden kommet, hvor hun igen måtte komme i templet.
- Den 8. december er Marias undfangelsesdag. Den katolske kirke besluttede i 1439, at det var på den dato, Marias mor, Anna, blev gravid. Hun fødte nemlig Maria 9 måneder senere.

Billeder

Jomfru Maria ses som regel med Jesusbarnet på armen, og hun bærer ofte en krone. Kronen er tegn på, at Maria er jomfru, eller på, at hun er himlens dronning. Hun kan stå i en strålekrans og træde på en månesegl. Sådan ses hun i på Køge klostres kirkeklokke, som nu hænger på Køge rådhus.

Margrete af Højelse

Køge har sin egen lokale helgen, som kaldes Margrete af Højelse. Hun blev regnet for helgen, selv om paven ikke havde udvalgt hende til det, og hun er Danmarks eneste kvindelige helgen.

I bogen om Køge i middelalderen fortælles der om Margrete af Højelse på side 45 i kapitlet Sankt Nicolai Kirke.

Navn

I Danmark var Margrete det mest brugte pigenavn i middelalderen. Det kommer fra græsk og betyder perle.

Navnet findes i mange former. Den ældste form er Margareta. Andre former er bl.a. Merete, Mette, Meta, Margit, Margot og Grete.

Helgendag

25. oktober, som var Margretes dødsdag.

Sankt Anna

I Bibelen fortælles om præsten Joakim og hans kone Anna. De fik ingen børn, selv om de ønskede det og bad til Gud om det. Endelig efter mange år blev Anna gravid og fødte en datter, som de kaldte Maria. I den katolske kirke blev Anna kaldt "Guds allerhelligste mors hellige mor", for Maria blev mor til Jesus.

Anna var en vigtig værnehelgen for rigtig mange grupper af mennesker. Naturligvis beskyttede hun mødre, enker og ammer, men også mange håndværkere som vævere, skræddere og snedkere. Man bad hende om en heldig og god fødsel og om hjælp imod gigt, feber og mavesmerter. Man bad om hendes hjælp til at finde ting, der var blevet væk. Hun kunne også beskytte imod uvejr, lyn og torden. Det var måske derfor, Anna var helgen for købmænd og skippere, og derfor Det danske Kompagni i Køge havde valgt hende som sin skytshelgen.

I bogen om Køge i middelalderen er Anna omtalt på side 42 i kapitlet Gilder og lav.

Navn

Navnet Anna er en græsk form af det hebraiske navn Hannah, som betyder "ynde".

Det kan måske også betyde "nåde" og "skønhed".

Navnet findes i flere variationer, blandt andet Anne, Ann, Anni, Annie, Anita

og Anja. Det anvendes meget i sammensætninger og kan være med eller uden bindestreg som Anne Marie og Anne-Lise.

Helgendage

Anna og Joakim havde en fælles helgendag den 26. juli. Dagen hed Annadag eller Sankt Anna. Anna blev også fejret den 9. december. Det var dagen efter, at man havde holdt fest for, at Maria var blevet undfanget, dvs. at Anna var blevet gravid.

Billeder

Anna er kendt under navnet Anna Selvtredje. Det er hun på grund af de billeder og statuer, man lavede af hende, hvor hun sidder med Jomfru Maria på skødet, og hvor Maria igen har Jesusbarnet på sit skød. Der er altså tre personer på billedet, og Anna er den største.

Anna er klædt som en gift kvinde, en kone, en rigtig mormor til det lille barn.

Sankt Erasmus

I Køge var der en forening, et gilde, der var viet til helgenen Sankt Erasmus. Erasmus blev født ca. 240 og døde i 303. Han blev biskop i Antiochia, som var en stor by i det nordvestlige Syrien. Her var han leder af den største kristne menighed uden for Palæstina.

Da romerne forfulgte de kristne, flygtede Erasmus til bjergene i Libanon. Her levede han som eneboer i syv år.

Legenden fortæller, at en ravn bragte ham mad, og at han vendte tilbage til Antiochia, da en stemme bød ham gøre det. Erasmus helbredte nu folk, der var besat af djævelen, men han blev taget til fange og udsat for tortur med

brændende beg og svovl.

En engel befriede ham og bragte ham til Illyrien, som var en romersk provins på det nordvestlige Balkan. Her omvendte han mange til den kristne tro.

Igen blev han taget til fange. En mundtlig beretning siger, at hans tarme blev trukket ud og viklet om en vinde. Ifølge en anden beretning blev han stillet i en gryde eller et kar med kogende olie. Begge dele overlevede han.

Erasmus kom senere til Italien. Da han sejlede over Middelhavet, blev det stormvejr, men han fik bølgerne til at lægge sig, da han bad til Gud.

Erasmus arbejdede som missionær i havnebyen Formio mellem Rom og Napoli. Her var han i syv år og omvendte mange.

Da Erasmus lå for døden, bad han Gud om at lytte til alle, der bad til Gud i Erasmus' navn. Han ønskede, at Gud skulle give dem, hvad de behøvede, og efter døden skulle han give dem evigt liv.

Erasmus var en kendt og elsket helgen. Han kunne helbrede for mavesmerter, og forældre bad til ham, når deres små børn havde kolik.

Erasmus blev skytshelgen for sømænd og skibsrejsende, især i landene ved Middelhavet.

Erasmus bliver regnet for at være martyr, dvs. dræbt på grund af sin tro. Det fortælles nemlig, at han døde på grund af de skader, han havde fået de gange, han blev pint.

I bogen om Køge i middelalderen er Sankt Erasmus omtalt på side 41, 42 og 44 i kapitlerne Gilder og lav og Sankt Nicolai Kirke.

Navn

Navnet Erasmus kommer fra græsk og betyder "elskværdig", dvs. den, der er værd at elske.

I Portugal og Italien kalder man ham for Sankt Elmo. I Danmark er navnet blevet til Rasmus, som har været et almindeligt navn siden 1500-tallet. Det tilsvarende pigenavn er Rasmine, som ikke bruges ret meget.

Helgendag

Erasmus' helgendag er den 3. juni.

Billeder

Sankt Erasmus blev afbildet iført bispedragt. I den ene hånd bærer han sin bispestav, i den anden enten en gryde eller et håndsving som det, man forestillede sig, at hans tarme blev vundet op med. Man kan også se ham nøgen under selve torturen.

Sankt Gertrud

I Køge var der et kapel for Sankt Gertrud, som levede fra 626 til 659. Hun var kongedatter og blev abbedisse for et kloster i Brabant i Belgien.

Sankt Gertrud blev kendt for at bygge kirker og for at tage sig af folk, der var fattige og syge. Hun beskyttede folk på rejse, og man bad til hende for at få hjælp på den sidste rejse efter døden.

Hendes navn blev givet til herberger, hvor rejsende kunne overnatte. Og på Sankt Gertruds kirkegårde kunne enhver blive begravet, både de fremmede og folk, der var udstødt af samfundet.

i bogen om Køge i middelalderen er Sankt Gertrud beskrevet på side 52-53 i kapitlet Sankt Gertruds Kapel.

Navn

Navnet Gertrud betyder ”Spydets styrke” eller ” spydspids med magisk kraft”.

Helgendag

Sankt Gertruds helgendag er den 17. marts, som er datoen for hendes død.

Billeder

På billeder ser man ofte Sankt Gertrud med en lille kirke eller et kapel i hånden.

Sankt Hans. Johannes Døberen

I Køge kirke var der et alter for Sankt Johannes, og i byen var der et Sankt Hans-gilde.

Hans er en gammel dansk form af navnet Johannes, så det er den samme helgen, der er tale om.

I Bibelen kaldes han også Johannes Døberen. Johannes var søn af præsten Zakarias og hans kone Elisabeth, som var i familie med Maria, mor til Jesus. Johannes vandrede rundt i Judæa og talte om, hvordan Gud ønskede, at folk skulle leve. De skulle angre deres synder, og de skulle omvende sig til at leve i fromhed og nøjsomhed. På den måde kunne de forberede sig til, at Gud inden længe ville oprette et "Guds rige". Alle mennesker ville til den tid blive dømt og derefter straffet eller belønnet.

Johannes døbte dem, der omvendte sig og ville leve et nyt liv uden synd. Efter dåben var de rensede for deres synder. Jesus var en af dem, der blev døbt af Johannes.

Det fortælles, at Johannes blev halshugget, fordi han sagde, at kong Herodes Antipas havde giftet sig imod loven. Dronningen, som hed Herodias, havde nemlig været gift med kongens bror.

Herodes fik arresteret Johannes Døberen, og Herodias ville have ham henrettet; men kongen var bange for Johannes, fordi han var en hellig mand. På kongens fødselsdag dansede Herodias' s datter Salome for kongen. Det gjorde hun så godt, at han lovede hende hvad som helst i belønning.

Herodias fik Salome til at ønske sig Johannes Døberens hoved på et fad. Kongen var ked af sit løfte, men blev nødt til at holde ord.

I bogen om Køge i middelalderen bliver Sankt Hans eller Sankt Johannes omtalt på side 41 og 42 i kapitlet Gilder og lav. På side 31 er der et billede af hans henrettelse.

Navn

Navnet Johannes betyder "Gud er nådig". Navnet Johannes eller Hans var det mest almindelige drengenavn i middelalderen. Det findes bl.a. i formerne Johan, Jon, John, Jens, Jes, Jan og Hans.

Som pigenavn kan Johannes blive til Johanne, Hansine, Jonna, Hanne, Jenny, Jane eller Joan.

Helgendag

Johannes blev regnet for at være et halvt år ældre end Jesus, derfor blev hans helgendag fastsat til at være den 24. juni, og han blev fejret aftenen inden, som vi stadig kalder sankthansaften. Bålet jagede mørket og det onde bort, og ilden rensede mennesker for synd.

Tidligere, inden kristendommens indførelse, fejrede man årets længste dag,

som er den 21. juni. Der var solfest, fordi solen og lyset havde vundet over mørke og død.

Billeder

På billeder kan man kende Johannes Døberen ved, at han har et lam ved sin side eller støtter sig til en kors-stav. Han kan være klædt i en dragt af kamelhår. Lammet er et symbol for Jesus, og der er mange malerier, hvor Johannes er sammen med Jesus

Sankt Jakob

I Køge Kirke var der et alter for Sankt Jakob, som var en af Jesu disciple. Det vil sige, at han var en af de mænd, der valgte at forlade deres hjem og familie for at følge Jesus. I Det nye Testamente kan man læse, at Jakob stod Jesus særlig nær.

Jesus ønskede, at hans tilhængere skulle udbrede kristendommen, og han udpegede tolv af sine disciple til at være apostle, dvs. sendebud, der skulle drage ud i verden og gøre alle folkeslag kristne.

Jakob var en af apostlene. Han gjorde, som Jesus ønskede, og han drog næsten til verdens ende, nemlig til den nordvestlige del af Spanien, som var en del af Romerriget.

To gange rejste han hjem til Palæstina. Den sidste gang blev han fængslet af romerne, og i år 44 blev han halshugget på grund af sin tro. Derved blev han den første martyr.

Legenden om Jakobs liv og død fortæller, at hans lig blev lagt på et skib uden ror, der vuggede af sted tværs over Middelhavet og ud i Atlanterhavet,

hvorefter det strandede på Spaniens nordkyst. Her blev det begravet på et ukendt sted.

I 1200-tallet blev Jakobs grav fundet af en katolsk prior, som var på rejse i Galicien, som området nu hedder. Han red af sted på sit muldyr, da han en aften så en meget klar stjerne stråle over en mark. Stjernen kastede en lyskegle på en helt bestemt plet. Prioeren fik fat i nogle mænd til at grave, og de fandt apostlen Jakobs skelet med afhugget hoved. Stedet fik navnet "Santiago de Compostella" dvs. "Sankt Jakob på marken under stjernen". Der blev bygget et kapel, og snart fortalte folk, at der skete mirakler ved graven. Kapellet blev udbygget til at være en kæmpe stor domkirke, som blev en af middelalderens vigtigste kirker. Masser af pilgrimme valfartede til Sankt Jakobs grav. Der kommer stadig hvert år tusindvis af pilgrimme til Sankt Jakobs grav i byen Santiago de Compostela.

Sankt Jakob blev helgen for søfarende, pilgrimme og skomagere, og han er Spaniens skytshelgen.

I bogen om Køge i middelalderen omtales Sankt Jakob på side 42, 43 og 55 i kapitlerne Gilder og lav og Sankt Gertruds Kapel.

Ibs-skal

Alle, som besøgte Sankt Jakobs grav efter at have vandret ned gennem Europa, tog en stor muslingeskal fra stranden med hjem som bevis for, at de havde vandret den lange vej og besøgt det hellige sted.

På dansk kaldes sådan en muslingeskal for en ibs-skal. Sankt Jakob kaldes nemlig også Sankt Ib. Selve muslingen kaldes dog en Jakobs-musling.

I bogen om Køge i middelalderen omtales ibsskaller på side 55, hvor der også er billeder af overside og underside af ibsskaller. På side 43 ses Sankt Jakob med muslingeskal.

Navn

Navnet Jakob er hebraisk og kendes fra Bibelen. Det betyder "den, der griber om hælen". Det fortælles nemlig, at han ved fødslen holdt sin tvillingebror Esau i hælen. Esau var den førstefødte.

Jakob er i Danmark blevet til Ib, Jep og Jeppe, i England er det blevet til James. Til piger kan man bruge navnene Jakobe og Jakobine, men de er sjældne.

Helgendag

Sankt Jakobs helgendag er den 25. juli, som var den dag, hans lig blev fundet ved Spaniens kyst mod nordvest.

Billeder

På billeder kan man kende Sankt Jakob ved, at han går med en vandrestav. Han har en pung eller en taske. Han bærer en hat med opkrummet skygge,

hvorpå der kan være syet en ibs-skål; men han kan også have en rosenkrans i håret.

Sankt Katarina af Alexandria

Katarina var en af de mest populære helgener. Det blev fortalt, at hun var datter af kongen på Cypern.

Katarina var både smuk, klog og rig. Derfor var der mange mænd, der friede til hende, men Katarina afviste dem alle. En eneboer sagde til hende, at Jesus ville være den rigtige brudgom for hende. Hun blev kristen og lod sig døbe. I et syn oplevede hun, at Jesusbarnet satte en forlovelsesring på hendes finger.

Katarina rejste til Alexandria i Egypten, hvor hun opsøgte den romerske kejser Maxentius og spurgte ham, hvorfor han ikke ville være kristen. Kejseren ville giftes med hende, og han forlangte, at hun skulle ofre til de romerske guder.

Det nægtede Katarina. Hun havde gode grunde til at tro på Kristus, og hun ville bevise det i en diskussion.

Kejseren indkaldte nu 50 filosoffer, der skulle diskutere med Katarina. De blev alle sammen overbevist om, at hun havde ret; og de lod sig døbe. Kejseren blev rasende og fik dem brændt som straf.

Katarina blev straffet med en pisk, der var besat med blykugler, og kastet i fængsel. Mens hun sad der, kom en due og bragte hende mad, og engel kom og trøstede hende. Fangevogterne talte hun med og fik dem omvendt, så

også de lod sig døbe.

Nu blev Katarina ikke kun udsat for tortur. Hun blev henrettet. Hun skulle flænses af et hjul besat med knive, men hjulet gik itu og dræbte hendes bødler. Da hun derefter blev halshugget, kom der mælk og ikke blod ud af såret. Engle hentede hendes lig og bragte det til et kloster på bjerget Sinai. Her er stadig et Katarinakloster, hvor man kan se en marmorkiste, der rummer resterne af Den hellige Katarina.

Man siger, at Katarina levede i tiden 287-305. Måske er hendes historie opdigtet. Hun er ikke med i de ældste lister over helgener. I Danmark bliver hun først kendt i 1200-tallet.

Katarina kunne hjælpe videnskabsmænd og ”stakkels syndere”.

Køges fornemme forening, Kalentegildet, var viet til Sankt Katerina af Alexandria. I Køge kirke var der et alter for Sankt Catharina, og Store Heddinge Kirke var viet til Sankt Katharina. Som det ses, kan navnet staves på flere måder.

I bogen om Køge i middelalderen er Katerina omtalt på side 42 i kapitlet Gilder og lav.

Navn

Navnet Katarina betyder ”den rene”. Der er flere helgener med dette navn, men Katarina af Alexandria er den mest populære og elskede. Vi har rigtig mange navne, der er dannet efter Katarina. Det er fx Katrine, Katinka, Kate, Karin, Karen, Karina, Trine og Tine.

Helgendag

Sankt Katarina har helgendag den 25. november.

Billeder

Sankt Katarina vises på billeder med sværd og hjul, som var de redskaber, der dræbte hende. Hun vises også stående på en kongelig person med krone, fordi hun trods alt overvandt kejseren.

Sankt Nikolaj

Køge Kirke er viet til Sankt Nicolai. Han var især sømændenes helgen, og gennem middelalderen var han en af de mest elskede helgener. Han var biskop i byen Myra i det nuværende Tyrkiet. Der er tvivl om, hvornår han levede. Legendene, dvs. historien om ham, blev først til i 800-tallet, flere hundrede år efter at han var død. Om Sankt Nikolaj fortælles det, at han allerede som spædbarn var så from, at han ikke ville die på kirkens fastedage. Som voksen reddede han bl.a. tre unge kvinder fra en djævel, der havde angrebet deres skib. En anden historie fortæller, at han bragte tre præster til live, der var blevet slået ihjel.

Sankt Nikolaj beskytter alle dem, der uden skyld er kommet i nød. Det kan være børn, sømænd, handelsfolk, studenter, fanger, unge piger og desuden enhver, der er indblandet i slemme pengesager.

I bogen om Køge i middelalderen fortælles der om ham på side 44-45 i kapitlet om Sankt Nicolai Kirke.

Navn

Nikolaj kommer af det græske navn Nikolaos, som betyder "folkebesejrer". På latin hedder han Nicolaus. På dansk har vi flere navne, der er dannet efter denne helgens navn. Det er bl.a. Niels og Klaus, men også pigenavnene Nicoline, Line og Nielsine.

I England og USA er han kendt som Santa Claus, der kommer med julegaver til børnene.

Helgendag

Den 6. december er Sankt Nikolajs helgendag.

Billeder

Sankt Nikolaj afbildes som biskop. På hovedet har han en mitra, dvs. en bispehat, og i hånden har han sin bispestav.

Sankt Simon

I Køge Kirke har der været et kalkmaleri af Sankt Simon, som var en af de tolv apostle, der fulgte Jesus. Han blev kaldt Simon Zelotes, eller zeloten Simon. Det betyder, at han tilhørte et særligt jødisk parti, der bl.a. gjorde oprør imod det romerske styre. Ordet zelot betyder "nidkær", dvs. at han var streng i sin tro og kæmpede ivrigt for den.

Det fortælles, at Simon senere prædikede om kristendommen i Ægypten og Persien, og at han døde som martyr i Persien i år 71. Man ved ikke ret meget om Simon.

Simon blev bl.a. tilbedt af skovarbejdere, murere, garvere, vævere og farvere. I bogen om Køge i middelalderen er Simon omtalt på side 44 i kapitlet om Sankt Nicolai Kirke.

Navn

Navnet Simon er græsk og kommer af det hebraiske navn Simeon. Navnet betyder "den lyttende".

Fra Frankrig har vi fået pigenavnet Simone.

Helgendag

Den 28. oktober er helgendag for både Simon og apostlen Judas Thaddeus. Det fortælles nemlig, at de var rejst til Persien sammen og begge blev dræbt den 28. oktober i år 71.

Billeder

Der er flere fortællinger om Simons død. En siger, at Simon blev halshugget, en anden, at han blev dræbt, ved at man savede ham igennem. Han afbildes oftest stående med en sav. På nogle billeder bærer han en kølle, en økse eller et anker.

Mange kirker har altertavler med figurer af Jesu apostle, deriblandt Simon. Han findes også på en række kalkmalerier.